

Doc. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a literární vědy FF UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Posudek diplomové práce Lukáše Prokopa
Od beztvorosti k dutému tělu. K poetice prázdnoty v díle Františka Halase

Diplomová práce Lukáš Prokopa je ambiciózním a v nejednom ohledu pozoruhodným pokusem o rekonstrukci antropologických a existenciálně ontologických aspektů poetiky prázdnoty v básnickém díle Františka Halase z let 1927-1936. Metodologickou a teoretickou bází Prokopova uvažování jsou práce Emmanuela Lévinase, Maurice Merleau-Pontyho a Gastona Bachelarda, které spojují podněty Husserlovy fenomenologie s existenciální ontologií a s epistemologií. Tento filozoficky fundovaný přístup k Halasovu básnickému modelu světa se ukázal jako velmi produktivní: nejen, že Prokopovi umožnil překročit již známý horizont dosavadních halasovských interpretací (zdůrazňování vlivu „traklovského“ expresionismu, „tragického“ poetismu a „tragického životního pocitu“, interpretace Halase jako básníka smrti a rozkladu atd.), otevírá zároveň novou a dosud málo prozkoumanou perspektivu pohledu na Halasův model světa, který básník vytváří ve svých prvních sbírkách.

Lukáš Prokop vychází z teze, že poezie, básnické tvoření, bylo pro Halase zvláštní formou epistemologie, která by umožňovala jedinečné a zcela nové vidění světa jakoby z (paradoxní) pozice „nad světem“ a zároveň ve světě samotném, v „dutině“ jeho „těla“. Jak mohu ovšem svět nahlížet jakoby „zevnitř“ a zároveň z distancované pozice kvazi „nad světem“? Halas si byl této paradoxně-ambivalentní pozice obře vědom a z tohoto vědomí rezultuje, jak Lukáš Prokop ukazuje, jeho životní pocit v pohnuté době přelomu 20. a 30. let 20. století. Na jedné straně intenzivní pocit ohrožení světem ve „věku strachu“ (W. H. Auden) a touha ohraničit se před světem, odebrat mu jeho „platnost“, a na druhé straně úsilí „dotknout“ se světa, účastnit se jeho dění. Lukáš Prokop mluví o projevu „určité reduktivní estetiky vnímání světa“. Zde možno uvažovat o básnikově *epoché* ve smyslu „upuštění“ od světa jako podmínky znovuoobjevení a vidění jeho „pravé“ skutečnosti. Prokop si dobře uvědomuje, že pro Halase je východiskem i cílem jeho úsilí reflexe tělesnosti, také ve smyslu „materie“, „hylé“ světa, která vůbec teprve umožňuje jevení fenoménů. Význam a důležitost

reflexe tělesnosti v Halasově díle je dána již tím, že tělo je transcendentálním bodem, horizontem a perspektivou přístupu ke světu a zkušenosti se světem.

Ve svém zkoumání a výkladu antropologie Halasova modelu světa vychází L. Prokop z obrazů beztvorosti „těla“ světa (ve sbírkách *Sepie* a *Kohout plaší smrt*), jehož tvar je třeba v reflektujícím vědomí teprve konstituovat. Další podstatný krok v básnickové konstrukci světa vidí L. Prokop v intersubjektivní zkušenosti s „tvář“ druhého, otevírající ve sbírce *Tvář* prostor možnosti nového vidění a reflexe světa. Tento vývoj kulminuje ve sbírce *Dokořán*, v níž L. Prokop spatřuje dovršení vývoje a procesu Halasova úsilí o poznání (skryté) skutečnosti světa v první polovině 30. let. Je to zároveň proces, který vede k reflexi vztahu mezi tělem (tělesností) a slovem, mezi tělem a řečí, která je gestem, jež se uskutečňuje tělem, a k reflexi inkarnace anebo naopak desubstancializace a „dematerializace“ slova. Prokop si dobře uvědomuje, jak důležitý je pro básníka vztah těla – slova, světa – řeči, neboť svět má svůj smysl jako *svět* jen pokud o něm mohu mluvit: „Svět je pouze světem o kterém mluvím a o kterém vůbec mluvit mohu“ (E. Husserl).

Antropologii Halasova básnického modelu světa zkoumá L. Prokop v pěti kapitolách, v nichž se zabývá (I. kap.) nejdříve hmotou, od její amorfности k jejímu „pohybu“ jako procesu, v němž beztvorost získává prvotní tvar. Druhá kapitola je věnována sémantice těla „v časovém horizontu“, tedy procesualitě tělesného bytí. Třetí kapitola je rekonstrukcí prostorovosti jako tělesného fenoménu a zvláštní pozornost věnuje L. Prokop důležitému hledisku dialektiky vnějšku a nitra, povrchu a hloubky, transparency a opacity, skryté substance, ale také povrchu, který je vlastním jevením hloubky a naopak hloubce, která je pouze „obalem“ vyprázdněné substance. Těmito fenomény se Prokop zabývá ve čtvrté kapitole „Kůže jako překážka“, v níž jeho uvažování dosahuje neobyčejné subtilnosti. V páté kapitole, která je interpretací Halasova *Nikde*, klíčové básni, již kulminuje Halasův vývoj v první polovině 30. let, zkoumá Prokop především vztah prázdnoty a slova. Tento vývoj ústí u Halase do vědomí stavu paradoxní anihilace světa, přesněji do paradoxně-oxymorního obrazu vyprázdněného světa, jehož prázdnota je však paradoxní formou plnosti a jeho „nulita“ stejně tak paradoxní formou jeho „validity“. Zde dosahuje Halasova estetika negace, jeho dualistické myšlení v krajních protikladech, svého vrcholu. Zdá se, že instancí, bodem, v němž se tyto extrémní protiklady sbíhají a protínají je Bůh jako radikální jinakost, poznatelná – ve smyslu negativní teologie - právě jen myšlením v zásadních a nesmířitelných protikladech.

Básník se však nepokouší, jak se Lukáš Prokop domnívá (s. 118-119), navodit stav nula, „připravít prázdny prostor, kde nebude nic“, naopak vychází již primárně z vědomí prázdna světa. Halas také neuvažuje o budoucím světě ve smyslu avantgardní projekce světa

budoucnosti, vize budoucnosti, která se „projektem“ avantgardy uskutečňuje již *hic et nunc* v přítomnosti. Již ve svých prvních dvou sbírkách konstruuje Halas model světa charakterizovaný vědomím „pustoty“, „dokořán“ rozevřené „prázdnoty“, dutiny světa (viz např. verš z básně *Paříži až tě nebude*: „Otevřeli jsme ústa dokořán“) nebo v *Tváři* (básně *Nahoře, Prázdno*). Halasova pozice je pozicí radikální skepse vůči „naivně“ přepokládané skutečnosti světa. Jestliže v *Tváři* není toto prázdno světa a „prázdno v nás“ zaplnitelné, „spasitelné“ nikým a „ani modlitbou“, pokouší se básnické Já v *Nikde* toto prázdno světa „zaplnit“ v rovině rétoriky: „nic“, „nikde“, „prázdno“ a další (*nihilistické*) figury „nulity“ světa jsou „anulovány“ performativností litanického typu promluvy, tedy enumerativním kupením r é t o r i c k ý c h figur jako anafora, apostrofa, epanalepse, elipsa ad. Z této perspektivy je Halasovo *Nikde* zároveň moderní aktualizací barokní rétoriky a performativností nevyslovitelného, nevyjádřitelného a nepopsatelného. Ovšem i přes určité insuficience (na některých místech intuitivismus místo kontrolované a textem samotným podložené argumentace nebo určitá *ad hoc*-spojení a závěry), možno Prokopovu interpretaci Halasova *Nikde* považovat za originální, podnětný a v nejednom ohledu pozoruhodný výkon.

Na Prokopově práci bych zvláště vyzdvihl důslednost, s jakou rekonstruuje a interpretuje sémantiku základních ontologicko-existenciálních kategorií Halasova modelu světa: *tělesnost, prostorovost, časovost*. Tato metodická důslednost je opřena o dobrou znalost filozofických textů, z nichž Lukáš Prokop ve své práci vychází. Přitom si je stále vědom a neztrácí ze zřetele základní, konstitutivní prvek Halasova modelu světa: dialektiku tvaru a beztvarosti, vnějšku a nitra, povrchu a hloubky, prázdnoty a plnosti, tmy a světla, vizuality a taktility, mlčení a ticha, abstraktní myšlenky a smyslově konkrétního obrazu a některých dalších.

Východiska a teze Prokopova uvažování o Halasově problematičtém vztahu k avantgardě (shrnuje je v kap. V.IX a v Závěru) jsou v zásadě správné a podnětné. Ukazuje – i když hlavně v tezích, což je vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o diplomovou práci pochopitelné –, že Halasův básnický model světa jeho prvních čtyř sbírek je vytvářena na základě dialektiky přísných protikladů, především dialektiky *beztvarosti* a *tvaru* jako základních kategorií jeho básnické antropologie. Již v prvních dvou sbírkách se ukazuje, a Lukáš Prokop pro to přináší pěkné doklady, do jaké míry je Halas básníkem toho, co bychom mohli nazvat textilní texturálností. Šaty, maska, povrch, tkanivo, textilie, kůže, záhyby, cáry, drapérie (z textilií, fyziologických orgánů, slov) jsou u Halase zároveň indikátory a „operátory“ velkého úpadku *aury* a entropie umění na konci historické avantgardy. Jak pojmenovat tento postupný proces, vedoucí k „zahnívání duše“ za „hadry hesel“ (báseň *Deset ran egyptských z Torsa naděje*), to možno považovat za klíčovou otázku Halasova díla a jeho tvůrčí existence vůbec. Viděno z této perspektivy je Halas mnohem spíše n e ž „traklovským“ básníkem, jak se stále často a

poněkud mechanicky opakuje, básníkem baudelairovské linie, básníkem „živoucích cárů“ a „šperků brouků“, vytepávaných „ze zdechlin“, s jejich schopností a možností vytvářet novotvary. Není náhodné, že Halasovým patrně nejvlastnějším „dědicem“ a dovrшитelem je Jiří Kolář, v jehož nonverbálních *Básních ticha* a pikturálních „muchlázích“ (obrazů světa) nachází halasovská skepse vůči skutečnosti světa a vůči možnosti tuto skutečnost vůbec vyslovit, svůj perfektní výraz.

Závěrem možno shrnout, že i přes výše zmíněné simplifikace a nedostatky je diplomová práce Lukáše Prokopa v y n i k a j í m , myšlenkově vyžralým výkonem a pozoruhodným, skutečně podnětným příspěvkem k poznání sémantiky básnického díla Františka Halase první poloviny 30. let 20. století, nabádajícím k jejímu dalšímu zkoumání.

Proto nemůže být diplomová práce Lukáše Prokopa *Od beztvorosti k dutému tělu. K poetice prázdnoty v díle Františka Halase* ohodnocena podle mého názoru jinak než jako **výborná (1)**.

Doc. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

V Praze dne 19. ledna 2007